

ДЕЛАТНОСТ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ГРАДА НОВОГ САДА У ЦИЉУ РАЗВИЈАЊА СВЕСТИ О ЗНАЧАЈУ ЛОКАЛНЕ ИСТОРИЈЕ И НЕГОВАЊА КУЛТУРЕ СЕЋАЊА

492

Анстракт: Рад се бави проблемом усклађивања архивске праксе у Историјском архиву Града Новог Сада са савременим трендовима презентовања архивске грађе и стицањем нових корисника. Истакнута је неминовност промена у раду архивских делатника у циљу лакше и брже доступности архивске грађе широј публици. У тексту је написан осврт на неколико активности Историјског архива Града Новог Сада које су у складу са темом. У првом делу рада наводе се неки објективни проблеми свих архива у Србији (уз анализу стања у нашем), затим се доноси кратак преглед изложбене и издавачке делатности, активности у виду организовања конференција и радионица, као и заступљености нашег архива у медијском простору и на друштвеним мрежама. Последњи део текста посвећен је пројекту топотеке, тј. онлајн архива „Алмашки крај“, као и учешћа архивиста из ИАГНС у изради графичке новеле о Холокаусту.

Кључне речи: архивска педагогија, едукација, доступност грађе, локална историја, топотека, Алмашки крај, Холокауст, графичка новела

Архивска делатност и методологија рада знатно су се измениле у XXI веку и ушле у нове, модерне токове у односу на деценију уназад. Такав процес је неопходан ако архиви желе да се позиционирају као уважене и препознатљиве установе културе у друштву чији се статус и значај чувара локалне историје и писаних остатака прошлости неће доводити у питање. Точак времена се неумитно окреће и архивска струка мора да се мења, прати светске трендове и да свакодневно унапређује саму себе. Неопходно је да се изађе из оквира ускостручних установа које посећују и користе само научни кругови. Традиционална архивска делатност, оличена у прикупљању, обради и чувању архивске грађе, мора да се надограђује у примарну функцију, а то је отварање ка „широј“ публици, тј. локалном становништву, младима, ученицима...

Готово сви архиви у нашој земљи имају исти проблем – недостатак средстава и мањак запослених за било какав озбиљнији рад на промоцији својих установа и струке у целости. Формирање педагошке и едукативне службе није предвиђено законом у оквиру делатности архива, па ти услови кроје политику и методологију рада.

¹ виши архивист, marijadjuricaninns@gmail.com

Импровизација и ентузијазам појединаца, што међу руководиоцима, што међу запосленима, тренутно су једина стратегија која функционише, а да би се то подигло на виши ниво потребно је уврстити их у програмске активности.

У нади да ће се ситуација поправити и да ће архиви имати боље материјалне услове, паралелно се мора радити на перманентној обуци и едукацији запослених стручних радника да прате нове архивистичке трендове и направе својеврстан отклон од традиционалних метода рада. Од есенцијалне је важности да они кроз чије руке пролазе драгоцени подаци и документи та знања умеју и желе да поделе са корисницима, тј. публиком. Прототип модерног архивисте више не подразумева само ерудицију и знања из формалног образовања, већ и техничку обученост за коришћење информатичких технологија, друштвених мрежа и платформи, као и праћење развоја савременог друштва. Такође, креативност и иновација у презентовању архивске грађе и знања је нешто што би требало да се подразумева.²

Културно-просветни потенцијал наших установа изузетно је велики и неопходно га је искористити у сврху едукације, превасходно локалне заједнице, о значају и вредности грађе и знања која чувамо. Неопходно је променити перцепцију јавности да су архиви искључиво сервис за остваривање приватно-правних права или истурена одељења локалних самоуправа. То можемо променити само константним истицањем значаја грађе коју чувамо за локалну историју и откривањем интересантних делова прошлости широј јавности упознавајући је са тим на нов, занимљив, интерактиван начин, користећи сва доступна средства, не зазирући од интернет платформи, друштвених мрежа и других медијских простора, јер је то најбржи и најефикаснији начин и савршен алат за придобијање нове публике и нових корисника који ће постати свесни вредности који се у нашим установама налазе, а досад су били на маргинама интересовања.

Историјски архив Града Новог Сада финансира се од стране локалне самоуправе која препознаје значај наше установе за заједницу у којој се налази, тако да су нам обезбеђени адекватни услови за рад. Архив је од 2016. смештен у новој згради, наменски прављеној и потпуно опремљеној свим потребним системима за безбедно и правилно чување грађе. Такође, технички услови су одговарајући, сви запослени имају рачунаре, фотокопире, скенере различитих димензија, локалну интернет мрежу, а ту је и медија сала опремљена пројектором и паметном таблом. Ова просторија може служити и као конференцијска сала, капацитета 50 места, што нам пружа могућност за организовање саветовања, конференција, промоција, предавања и радионица.

Проблем архива је недовољан број запослених радника (само деветнаест), а обим посла и количина грађе коју чувамо се константно повећава (чувамо преко 1000 фондова и 10 км грађе). Што се тиче старосне структуре, тринаест радника има између 36-50 година, а шест радника између 51-65 година, где се одмах увиђа

² Светлана Перовић Ивовић, *Архив Југославије – информална едукација и интеркултурална сарадња*, ATLANTI, Review for modern archival theory and practice / rivista di teoria e pratica archivistica moderna/ revija za sodobno arhivsko teorijo in prakso/ International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor; State Archive of Trieste; Trieste and Maribor, Vol. 23 (2013), 191-199.

недостатак кадрова испод 35 година. Што се тиче квалификација, ту је ситуација задовољавајућа, па имамо четрнаест запослених са ВСС и пет са ССС, односно пет архивских саветника, два виша архивиста, четири архивисте, пет архивских помоћника и три радника опште службе.³

Циљ Историјског архива Града Новог Сада је да, и са овако ограниченим људским капацитетима, покуша да прати модерне архивистичке трендове и презентује архивску грађу тако што ће је учинити доступном што широј публици, трудећи се да придобије и стекне нове кориснике и то из оних категорија становништва који до сада то нису. Можемо се похвалити добром сарадњом са еминентним установама широм света и региона (Меморијални центар *Yad Vashem* из Израела, Музеј Холокауста у Будимпешти, Меморијални музеј Холокауста у Вашингтону, Међународни центар за архивска истраживања из Аустрије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ из Београда...) чија знања и искуства покушавамо да искористимо и имплементирамо у оно што је применљиво у нашем окружењу.

У наставку овог рада биће приказане неке активности Историјског архива Града Новог Сада у протеклих пет година, од кад се Архив налази на новој адреси, са побољшаним условима рада.

ИЗЛОЖБЕНА ДЕЛАТНОСТ

Изложбе су најстарији вид промоције архивске грађе и архиви годинама уназад на тај начин покушавају да успоставе комуникацију са јавношћу. Ипак, њихова сврсисходност је врло упитна са обзиром на број посетилаца и одјек у медијском простору. Може се констатовати да су изложбе углавном усмерене ка стручној публици и научно-истраживачким делатницима, па су на тај начин и конципиране. Архивска грађа сама по себи није атрактивна за излагање, не привлачи пажњу и због тога ју је, ради разноврсности, неопходно комбиновати са фотографијама, музејским експонатима, интерактивним материјалима, аудио и видео-садржајима, што имплицира сарадњу са другим установама и организацијама, као и појединцима. Посебно треба водити рачуна о избору теме која би требало да буде блиска локалној заједници и која ће заинтересовати школе, групе грађана, организације и суграђане.

Нова зграда, у коју је Архив усељен 2016. године, располаже великим фоајеом предвиђеним за изложбену делатност, као и мањом салом исте намене. Због одговарајућег простора и добре опремљености за организовање изложби Историјски архив Града Новог Сада пожељан је партнер многим организацијама и установама, тако да не само што самостално приређује изложбе, него је, у великом броју случајева, партнер или домаћин гостујућих изложби.

Године 2016. Историјски архив Града Новог Сада је имао мањи број изложби условљен радовима на пресељењу и смештању грађе, које је потрајало до 1. априла. Ипак је, поводом дана Архива, а у сарадњи са ЈП „Пословни простор“, организована изложба докумената, планова и фотографија о изградњи новог објекта.

У другој половини године, у сарадњи са ФК „Војводина“, одржана је интерактивна изложба поводом 50-годишњице од освајања титуле првака државе и то је

³ Историјски архив Града Новог Сада, Годишњи извештаји о раду и пословању 2016-2020.

била једна од најпосећенијих и најзапаженијих изложби за чије су потребе штампани изложбени материјал и пратећи каталог. Изложба је финансирана из буџета (извора 01). Аутор је био Петар Ђурђев, архивиста и директор.

Током 2017. године Архив је угостио или организовао шест изложби, од којих би посебно требало издвојити изложбу „Три века Алмашког краја“ организовану у сарадњи са Удружењем грађана за заштиту културног наслеђа „Алмашани“, Заводом за заштиту споменика културе Града Новог Сада, Департаманом за архитектуру и урбанизам на Факултету техничких наука у Новом Саду, а поводом формирања и развоја овог дела града, у којем се и наша установа налази. Архив је са поносом учествовао у овој манифестацији знајући колико је та тема значајна и колико је потребно истаћи важност очувања најстаријег језгра Новог Сада. Паралелно са изложбом организована је и радионица са локалном школом, у склопу које су ученици и посетили изложбу, представили своје ликовне радове, обишли Архив и упознали се са причама из прошлости свог краја, као и важношћу очувања традиције и трагова прошлости. Испред ИАГНС коаутори су били архивисти Петар Ђурђев и Душко Пантелић.

Архив је угостио следеће изложбе:

- „Хероине у балканским и Првом светском рату“ Удружења ратних добровољаца 1912-1918. и њихових потомака и поштовалаца „Обилић 1912-1918“ из Новог Сада (април);
- „25 година Народне скупштине Републике Српске“ Архива Републике Српске (мај);
- „Насељавање Украјинаца и Русина у Србију“ амбасаде Украјине у Србији (мај);
- „У сусрет руском цару“ студија „Руски цар“ из Београда и Сретењског манастира из Москве (септембар);
- „Хероји Галипоља“ студија „Руски цар“ из Београда и Фонда спомена на учеснике б(Б?)елог покрета (децембар);

Наредне године Архив је угостио или организовао чак дванаест изложби које су се углавном односиле на обележавање важних годишњица и датума, са посебним акцентом на изложбу у сарадњи са Фондацијом 2021. у склопу припрема за проглашење Новог Сада за европску престоницу културе, на којој су били гости из самог државног врха.

Изложбе ИАГНС са партнерима, финансирана од стране Оснивача, из буџета:

- „Нови Сад у Револуцији 1848/1849“ (мај), гостовала је у Сомбору у новембру, аутори Петар Ђурђев и Душко Пантелић уз сарадњу Библиотеке Матице српске;
- „Кинеска“ (октобар), у сарадњи са Фондацијом 2021, финансирана од стране Кине (саме Фондације 2021), аутори Петар Ђурђев и Душко Пантелић;

Гостујуће изложбе 2018:

- „Нови Сад 1748–2018 – Од Петроварадинског Шанца до Европске престонице културе“ Центра за друштвену стабилност (јануар);
- „Како је то било могуће?“ Јад Вашема из Израела (фебруар);
- „Век речне флотиле“ Војске РС (март);
- „Србија памти савезничку Бизерту (1915- 1919) Удружења ратних добровољаца и њихових потомака „Обилић 1912–1918“ (април);
- Изложба макета и фотографија поводом 90 година југословенског подморничарства, Удружења „Подморничар“ (мај);
- „Србија у Великом рату“ Министарства одбране РС, Војног архива, Војног музеја и ИА Пожаревца (октобар);
- „Српски добровољци у Првом светском рату 1914–1918“ Удружења ратних добровољаца „Обилић 1912–1918“ (новембар);
- „Нови Сад у слободи 1918– -2018“ (новембар)
- „Портрети народног краља у уметничким делима“, Музеја Војводине и Малог историјског друштва (децембар);
- „Фокус на модернизам, архитектура Новог Сада 1970–1985“, Друштва архитеката (децембар).

496

Године 2019. бележимо богат изложбени програм у ИАГНС.

Изложбе у реализацији ИАГНС и партнера:

- „Нови Сад, некад и сад“, у сарадњи са студиом „Бечкерек, а под покровитељством Фондације „Нови Сад 2021“ (фебруар), аутори Петар Ђурђевић, Душко Пантелић; ова изложба је гостовала у КЦ „Руменка“ (мај);
- „Вива архива“ аутора Петра Ђурђевића, Ненада Грачанина и Душка Пантелића; штампан је и каталог, финансирана од стране оснивача (кроз буџет);
- „Просветни и културни живот Словака између два светска рата у Бачком Петровцу“ Архива Војводине, где је била изложена, а са којим је Архив био суорганизатор (август), коаутори Петар Ђурђевић и Душко Пантелић;
- „Нови Сад – седиште Дунавске бановине“ (октобар) аутора Душка Пантелића, Петра Ђурђевића и Александра Вранића;
- „75 година од ослобођења Новог Сада“, у сарадњи са Музејем Града Новог Сада, финансирана из буџета од старне Оснивача, коаутори Душко Пантелић, Петар Ђурђевић и Александар Вранић (октобар).

Гостујуће изложбе 2019:

- Дидактичка изложба студентских радова Департмана ликовних уметности Академије уметности у Новом Саду;
- „Албум сећања на наше претке из Првог светског рата“ Савеза потомака ратника Србије 1912–1920;
- Изложба уметничких фотографија „Манастир Хиландар“ Рајка Каришића;
- „Отисци времена 2019.“ Основне школе „Иван Гундулић“.

Условљено ванредном ситуацијом због пандемије COVID-19, изложбена делатност у 2020. години значајно је смањена, па су биле организоване само три изложбе, од којих је једна била онлајн (Архив се трудио да се прилагоди новим околностима).⁴

- „Страдање православних свештеника током Шајкашко-новосадске рације“ аутора Петра Ђурђева, финансирана од стране оснивача, кроз буџет (јануар);
- онлајн изложба „Писање новосадског Дневника о бомбардовању 1999. године“ поводом 21-годишњице НАТО агресије и бомбардовања Новог Сада, у сарадњи са дневним листом „Дневник“ (март);
- гостујућа изложба цртежа, скулптура и скица поводом стогодишњице рођења уметника Јована Солдатовића (новембар).

ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ

497

Историјски архив Града Новог Сада издаје часопис „Годишњак“ од 2004, а у континуитету од 2009, тако да је прошле године изашао број 14. Часопис обрађује теме из локалне историје, као и актуелних архивистичких дешавања, са тиражом од 250 примерака. Аутори су архивисти, историчари, професори и часопис је првенствено намењен стручној публици.

Такође, Архив издаје и зборнике архивске грађе, па су тако у последњих пет година објављени следећи зборници:

- „Годишњак“ Историјског архива Града Новог Сада, бројеви 10-14 (2016-2020);
- „Записници проширеног савета града Новог Сада“ у периоду 1924/1925 и 1926/1927, у три тома, аутора архивиста Тање Вељковски и Душка Пантелића (2016–2017);
- „Записници главног одбора 1928/1929“, у два тома, аутора архивиста Тање Вељковски и Душка Пантелића (2018–2019);
- „Записници градског одбора 1930. године“ аутора Тање Вељковски (2019);
- „Записници градског одбора 1931. године“ аутора Душка Пантелића (2020).

Тиражи наших издања се крећу између 200 и 300 примерака, те нису доспели до шире публике, јер не постоји интересовање корисника, а и недовољно су презентовани у јавности, што је ствар коју Архив мора да промени и исправи.

Закључак који се намеће је да ови традиционални облици презентације архивске грађе који су до сад биле доминантни, и поред великог рада и времена које архивисти потроше припремајући изложбе и штампана издања, резултати, као и одјек у јавности и медијима нису пропорционални уложеном труду. Они допру само до ограниченог броја корисника или броју посетилаца изложби, јер изузев пар изузетака, попут изложбе о ФК „Војводина“ из 2016. и изложбе о Алмашком крају из 2017. нису имале више од педесетак посетилаца, иако Историјски архив Града Новог Сада не наплаћује улазнице и посете изложбама, а изложбени простор је отворен сваким даном током радног времена Архива.

⁴ Историјски архив Града Новог Сада, Годишњи извештаји о раду и пословању 2016-2020.

Ипак, због слабе заинтересованости и посећености изложби стручни радници Архива одлучили су да се окрену и другим видовима промоције и презентације архивске грађе у коју се труде да укључе и децу школског узраста, као и комшије из краја.

Протеклих пет година Архив се може похвалити многобројним посетама ученика локалних основних и средњих школа, гимназија из Новог Сада и Сремских Карловаца, средње школе из Руме, као и деце са Косова и Метохије, којима је поред посете изложби организовао и упознавања са архивом као установом и појмом архивске грађе, али и обиласком зграде и депоа. У медија сали деци се презентује пригодан филм о архиву, а затим показују нека од најстаријих и најзанимљивијих докумената, па се она тако на практичан начин упознају са писаним траговима прошлости и буде интересовање да истражују приче из локалне историје. Да је рад Архива уроди плодом и да константно придобија нову публику показује чињеница да међу корисницима грађе сваке године буде бар десетак ученика или студената који пишу семинарске радове и реферате из локалне историје користећи грађу коју Историјски архив Града Новог Сада чува.

498

ОРГАНИЗОВАЊЕ КОНФЕРЕНЦИЈА, САВЕТОВАЊА И ПРЕДАВАЊА

Адекватан простор и добра техничка опремљеност конференцијске сале пружају могућност да Архив организује и угости стручне и научне скупове мањег обима.

Посебна пажња је усмерена на важне догађаје из прошлости нашег града, поготово на обележавање годишњица Рације, па је Архив у сарадњи са Историјским архивом Београда као носиоцем пројекта, финансираним кроз програм „Европа за грађане“ Европске комисије, 2017. организовао и био домаћин Шесте међународне конференције „Ескалација Холокауста“⁵, где су своје радове изнели историчари и стручњаци на тему Холокауста из Србије (ИАГНС, „Тераформинг“, ИАБ, Архив Војводине, Центар за истраживање и едукацију о Холокаусту), Хрватске (Одсек за културалне студије Свеучилишта у Риједи), Немачке (Институт за савремену историју Минхен-Берлин) и Холандије (Институт за студије рата, Холокауста и геноцида при Краљевској академији наука и уметности из Амстердама и међународно одељење Куће Ане Франк у Амстердаму). На конференцији је презентован пројекат „Ескалација Холокауста“ и одржана је дебата са темом Холокауста у Србији и изазовима пораста антисемитизма, ксенофобије и историјске ревизије.

Наредне године, у јануару, у сарадњи са НВО „Тераформинг“, организован је међународни семинар „Библиотеке, архиви и култура сећања у савременој едукацији о Холокаусту“ у оквиру које је угошћена и изложба *Yad Vashema* „Како је то било могуће?“.

Семинару су присуствовали многи званичници, попут амбасадорке Израела и покрајинских званичника, а говорили су еминентни стручњаци из Јад Вашем архива из Израела (Маша Јонин и Сара Пећанац) и архива Бад Аролсен у Немачкој (др Аким Џа). У оквиру семинара одржана је и радионица за архивисте и библиотекарe

⁵ <https://www.holokaust.arhiv-beograda.org/>

коју је држао др Аким Џа, где су учесници, подељени у шест група, анализирали различите примере историјске документације Међународне службе тражења архива Бад Аролсен, о лицима из Француске, Немачке, Србије и других земаља.

Децембра исте године, са истим партнером, представљен је приручник за наставнике „Употреба графичке новеле, књижевности и архивске грађе у учењу о Холокаусту“.

Током 2020. године, поводом обележавања годишњице новосадске рације, као и 75 година од ослобођења Аушвица, Архив је, заједно са НВО „Тераформинг“ и Културним центром Новог Сада, организовао међународну конференцију „Од новосадске Рације до ослобођења Аушвица : зашто се сећати, како се сећати?“⁶, са учешћем уважених гостију (заменици амбасадора Израела и Немачке, представници градских и покрајинских органа власти), као и еминентних предавача из ове области, као што су Кристијан Ви (Фалстад музеј из Норвешке), Олга Унгар (Јад Вашем из Израела) и Золтан Тот-Хајнман (Музеј Холокауста из Мађарске).

У априлу и јуну Архив је учествовао у две интернационалне интернет конференције у организацији Меморијалног центра Холокауста из Будимпеште, „Тераформинг“ и Архива Војводине, у оквиру пројекта „Холокауст, европске вредности и локална историја“, где су, између осталих, учествовали и стручњаци из *USC Shoah* Фондације из Калифорније, Документационог центра аустријског отпора из Беча, Меморијалног центра Холокауста и геноцида у Јоханесбургу и Института за новију историју Србије, као и политиколози и историчари из Берлина и Гетеборга.

Поред обележавања Рације и Холокауста, Архив је био и суорганизатор трибине и саветовања различите садржине. Током 2018. одржана је трибина „Од Петроварадинског шанца до Европске престонице културе“, у сарадњи са Центром за друштвену стабилност, затим предавање Љубомира Сарамандића „Ходочашће на Крф“, Александре Нинковић Ташић, амбасадора Унеско клуба Универзитета Сорбона и председнице Образовно-истраживачког друштва „Михајло Пупин“, под називом „Пупинова борба за Србију“, потом је у јуну приказан филм „Чујте Срби“, аутора Горана Вукчевића, а затим „Пробој солунског фронта“ историчара Жељка Трифуновића.

Године 2019. са Министарством културе и информисања Републике Србије организована је презентација Претраживача културног наслеђа⁶, првог обједињеног портала за претрагу културног наслеђа Србије и мапирање споменика и установа културе, а са циљем да се најширој јавности и стручним радницима представе дигитализовани фондови и обезбеде информације о културном наслеђу које се чува у библиотекама, архивима, музејима, галеријама и заводима за заштиту споменика. Октобра исте године премијерно је приказан документарни филм „Српски добровољци Великог рата“ удружења „Обилић 1912–1918“, а недуго након тога и предавање историчара Жељка Трифуновића са темом „Атентат у Марсеју 1934. године“ поводом 85-годишњице овог догађаја.

Месец дана касније, у сарадњи са Универзитетском библиотеком „Светозар Марковић“ организована је радионица „Демократизација дигитализације у устано-

⁶ <https://kultura.rs/>

вама културе“, где су представљене нове техничке могућности за промену пословања установа културе засноване на дигитализацији, а одржана је и радионица за архивисте коју је водио Петер Андорфер из Аустријске академије наука.⁷

Наредне године, са Архивом Војводине и Министарством културе и информисања, организована је међународна конференција „Изазови архива у XXI веку“, са циљем стручног усавршавања архивиста и савладавања изазова у ери дигитализације.

Од 2018. године конференцијска сала Архива често се користи у сврху промоција књига и монографија различите садржине:

- монографија новосадског Црвеног крста (2018);
- монографија „Историја Руменке“ аутора Дејана Маодуша (2018);
- монографија „Добровољци војске Краљевине Србије – деветорица браће Вајагић“ аутора др Предрага Вајагића (2018);
- књига „Баладе о логорашима“ аутора Сенише Михајловића (2018);
- књига „Американци – српски добровољци из САД (1914–1918)“ аутора др Милана Мицића (2018);
- књига „Крцун, писма без курира“ Историјског архива Ужице (2018);
- књига „Банатско дуго орање – кратки есеји из историје банатских Срба и Ђура Јакшић – једна епоха“ аутора др Милана Мицића (2019);
- књига „Српско срце Јоханово“ аутора Веселина Целетовића (2019);
- књига „Бесмртни монитор“ аутора контраадмирала Бошка Антића (2020);
- историографска студија „Српски добровољци из Баната, Бачке и Барање 1914–1918“ аутора др Милана Мицића (2020).

МЕДИЈСКА ЗАСТУПЉЕНОСТ

Историјски архив Града Новог Сада може се похвалити завидном медијском заступљеношћу како у градским, тако и покрајинским средствима информисања, док је појављивање у медијима са националном фреквенцијом спорадично (прилози у програмима РТС-а у вези са проглашењем Алмашког краја за заштићену културно-историјску целину током 2017. године; емисија о Рацији у Шајкашкој на РТС-у из 2019. године). Локалне тв и радио станице на адекватан начин и правовремено информишу своје гледаоце и слушаоце о свим активностима и дешавањима у оквиру архивске установе. Архив се може похвалити и изузетном сарадњом са новосадским дневним листом *Дневник*, у оквиру које је покренута недељна рубрика где архивисти представљају интересантне и важне документе који се чувају у фондovima, као и занимљиве приче из историје Новог Сада, и та рубрика је поприлично запажена и изазвала је интересовање суграђана чије су реакције врло позитивне. Истовремено, сваке године Архив је присутан на новосадском Сајму књига где презентује и промовише сопствена издања.

⁷ Историјски архив Града Новог Сада, Годишњи извештаји о раду и пословању 2016-2020.

ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ

Историјски архив Града Новог Сада заступљен је и на друштвеним мрежама и има званичне странице на фејсбуку, инстаграму и твитеру, где свакодневно објављује мноштво интересантних података, фотографија, новинских чланака и прича из прошлости нашег града. Друштвене мреже су добар начин да буде у сталној комуникацији са корисницима и остварује интеракцију са њима, где они дају сугестије, критике, предлоге, постављају питања и слично. Број пратилаца говори да Архив ради добар посао (фејсбук око 7900, инстаграм око 900, твитер око 400 пратилаца).

ТОПОТЕКА „АЛМАШКИ КРАЈ“

Циљ архивиста, у ери модерних технологија и информатичких новотарија, требало би да буде придобијање нових корисника креативним и инвентивним приступом презентације архивске грађе. Потребно је увести потпуно другачији приступ обради и интерпретацији грађе, користећи доступна средства и то је кључ у придобијању пажње и интересовања локалне заједнице, а превасходно младе популације. Такође, мора се повести рачуна о интеракцији, тј. могућности непосредне комуникације и учествовања чланова заједнице у активностима Архива.

Историјски архив Града Новог Сада тај процес покушава да оствари путем пројекта топотеке „Алмашки крај“. То је пројекат међународног центра за архивска истраживања *ICARUS* из Беча, који окупља преко стотину осамдесет архива и научних установа из Европе и са северноамеричког континента, а на чијој интернет платформи се наша топотека и налази. Тренутно постоји четири стотине топотека на платформи, а важно је напоменути да је наша прва и једна од само још четири у Србији (ту су још и топотеке Баштина Хрвата, Завода за културу војвођанских Хрвата и две реализоване кроз програм Креативне Европе, о животу у студентским домовима и кампусима у Београду и Новом Саду под називом *They: Live students lives, Belgrade u They: Live students lives, Novi Sad* који води Дом културе Студентски град).

Сам појам *топотека* нешто је ново и непознато овдашњој јавности, а представља својеврстан онлајн архив, где је фокус усмерен на локалну историју и локалне теме. Намењена је превасходно обичним људима, локалним друштвеним групама, како младима, тако и старијим суграђанима, а не стручним радницима.

Циљ овог пројекта је да се неке ко не зна шта представља архив, на лаички начин приближи и објасни сам појам, актуализују неке старе теме и заборављене приче, као и да се заинтересује за прошлост свог краја, чиме би Архив, напослетку, добио нове кориснике. Тиме би они били подстакнути да у будућности сами истражују грађу коју чува у депоима и упознају се са историјом свог краја на научној основи.

За сада, наша топотека броји преко три стотине и педесет уноса (додатих садржаја) у којима се налазе бројни архивски документи (78) из фондова који се односе на стари Алмашки крај, мноштво што старих, што нових фотографија и

разгледница (228), као и десетине аудио и видео-садржаја (31), који су уједно и најинтересантнији и најпосећенији уноси. Сваки унос садржи назив, време настанка, кратак опис садржаја, извор и ствараоца, као и одговарајуће тагове. Омогућена је претрага садржаја по темама, годинама, улицама, именима и другим кључним речима, која олакшава кретање кроз сајт и проналажење онога што корисник тражи. Предмети су подељени по групама којима припадају (документи, фотографије, аудио и видео-садржаји...), а присутни су и мапа и сателитски приказ локација на које се предмети односе.⁸

Важно је напоменути да је, поред грађе коју су проналазили и обрађивали наши архивисти, Архив имао подршку и помоћ других локалних институција (музеји, заводи), група грађана и појединаца, који су уступили своју грађу и тиме обогатили наш виртуелни архив, а у плану је још боља сарадња са комшијама из краја и њихов допринос обогаћивању садржаја.

502

Топотека је замишљена тако да не нуди превасходно научни садржај, већ занимљивости из прошлости, теме интересантне и лако разумљиве сваком појединцу, без обзира на старосну или образовну структуру. Највећа добит овог пројекта је, поред интерактивног приступа и мултимедијалних садржаја који су у складу са модерним трендовима, двосмерна комуникација између корисника и архива, тј. администратора - топотекара. У оквиру ове платформе постоји рубрика *Допринесите*, где је заинтересованим корисницима омогућена директна комуникација са стручним радницима који су веома респонзивни и радо одговарају на питања. Такође, омогућено је и постављање коментара, сугестија, као и сопственог садржаја, у виду фотографија из породичних колекција, разгледница, прича и анегдота из прошлости, видео и аудио-материјала релевантних за одређену тему и све то, наравно, уз претходну дозволу и ауторизацију од стране топотекара.

Број посета сајт прилично варира. Највећа посета била је у децембру 2020. када је топотека и објављена, као и наредних месеци, када је пројекат промовисан у локалним средствима информисања. Директан линк ка топотеци налази се и на званичном сајту Историјског архива Града Новог Сада. До сада је збележено око 2.600 посета сајту, из више од десет земаља. Највише посетилаца је из Србије (67%), после тога по бројности се истичу корисници из Аустрије, Мађарске и Кине, а са поносом истичемо да су онлајн архив посетили и корисници из САД-а, Мексика и Канаде, чиме је Архив добио потврду да ради добар посао.⁹

ЕДУКАТИВНА НОВЕЛА О НОВОСАДСКОЈ РАЦИЈИ

Едукативна новела о новосадској Рацији једна је од неколико графичких новела о злочинима у Другом светском рату на просторима Војводине. Иако је тренутно у фази израде и није још објављена (очекује се да угледа светлост дана у првој половини 2022), она представља својеврстан наставак графичке новеле *Естер* која говори о страдањима у логору Старо сајмиште, а која је урађена у сарадњи са Историјским архивом Београда.

⁸ Топотека „Алмашки крај“ може се погледати на следећем линку: <https://almaskikraj.topoteka.net/>

⁹ <https://almaskikraj.topoteka.net/> (приступљено 28. 8. 2021)

Овај изузетан пројекат осмислио је и у дело спроводи научно-креативни тим међународне невладине организације „Тераформинг“ као носиоца пројекта финансираног од стране ОЕБС Канцеларије за демократске институције и људска права (OSCE/ODIHR) у оквиру програма *Words into Action to Combat Antisemitism* и ЕВЗ фондација „Сећање, одговорност и будућност” из Немачке, а у којем учествују стручњаци из области историје, јеврејске културе, педагогије, архивистике, као и врхунски илустратори. Реч је о серији графичких едукативних прича о страдањима у Холокаусту, а у којима и Архив активно учествује са својим стручним тимом и архивском грађом.¹⁰

Сам концепт овог вида едукације релативно је нов и непознат код нас, па га је, самим тим, потребно додатно појаснити. Ово је интердисциплинарни пројекат где се архивска теорија и пракса сусрећу са педагогијом, а све у циљу обраде и припреме архивске грађе у васпитно-образовне сврхе, користећи педагошко-дидактичка начела и методологију. Новела је замишљена тако да представља иновативно наставно средство, са другачијим приступом обради историјских података од оних уобичајених у наставном систему наше земље.

Тема новеле је свакодневни живот наших суграђана, припадника јеврејске и српске националности, обичних људи из различитих друштвених слојева, са фокусом на младе, ученике и спортисте и њихове породице, током Другог светског рата. Она прати живот и догађања пре ратног вихора, безбрижну младост, дружење и школовање протагониста које прекида окупација. Надаље, сазнајемо њихове трагичне судбине током јануарских дана 1942. године, као и како су се та дешавања одразила на друштво и Нови Сад у целини.

Садржај је базиран и највећим делом се ослања на стварне личности и реалне историјске догађаје, уз покушај да се изведе што вернија реконструкција тадашњих дешавања на основу архивске грађе, сведочења преживелих или њихових потомака и других релевантних историјских извора попут новинских чланака или фотографија. Сав тај материјал се користи и уобличава у форму графичке новеле. Делови приче који нису могли да буду реконструисани на основу чињеница драматизују се ради формирања контекста и развијања приче.

Овај интедисциплинарни концепт омогућава другачији приступ едукацији о Холокаусту, новосадској Рацији и развијању Културе сећања. Овим архивска грађа постаје доступна свима, и наставницима и ученицима, презентована на нов, модеран начин, у форми својеврсног стрипа. Тако постаје пријемчивија млађој популацији и постиче њихово интересовање за локалну историју и важне датуме из прошлости Новог Сада. Исторвремено, кроз новелу се провлаче и задаци и вежбе којима је циљ подстицање когнитивног развоја млађих нараштаја, њиховог критичког мишљења и истраживачког духа. Едукаторима се дају бројне могућности да ученике усмере на откривање нових, поузданих извора информација из прошлости (попут разноврсне литературе, документарних филмова, старих фотографија...), при чему су архивски документи међу најзначајнијима. Тиме се буди интересовање за архиве као установе у којима се чува писано културно добро и уједно се подстиче на одлазак и боравак у њима.

¹⁰ О пројекту графичких новела о Холокаусту више се може сазнати на линку: <https://ester.rs/>

ЗАКЉУЧАК

У односу на друге културне институције, попут музеја, галерија и библиотеке, архиви су поприлично „невидљиви” и слабо познати широј јавности, поготово младима и баш зато нови видови едукације и комуникације са корисницима, који су блиски новим генерацијама треба да скину ореол тајновитости архивима и омогуће им бројније посете и масовније коришћење доступне архивске грађе. Пратећи трендове модернизације наше струке, потребно је да архивисти прилагоде начин и методологију рада, као и да обогате своје стручно деловање новим активностима којима ће архивску грађу приближити јавности и заинтересовати нове кориснике, а не само историчаре и архивисте, да искористе историјске изворе које чувамо.

Другачији приступ обради и интерпретацији грађе кључан је у придобијању пажње и интересовања локалне заједнице, а превасходно младе популације, као и могућност непосредне комуникације и учествовања чланова заједнице у активностима архива.

Све претходно побројане активности начини су на које се архивисти Историјског архива Града Новог Сада труде да свој рад приближе суграђанима, посебно млађој популацији, заинтересују их за оно што радимо и открију им какво благо чувамо, будући у њима локалпатриотизам и љубав према прошлости, чиме их охрабрују и подстичу да сами наставе даља истраживања на пољу историје и ако у томе бар делимично успеју, њихова мисија као архивиста-едукатора биће испуњена.

РЕЗИМЕ

Архивска струка у свету свакодневно се унапређује и мења у односу на промене у развоју друштва, тако да и архивски делатници у Србији морају постати свесни тог процеса. Потребно је да своје устаљене начине рада и методологију надоградe новим врстама делатности које ће бити у складу са савременим трендовима и модерним технологијама. Коначни циљ треба да буде „отварање“ архива ка широј публици, уместо искључиво ка стручним круговима. То се може постићи разним начинима, поготово у ери нових технологија и друштвених мрежа где је све лако и брзо доступно и од тога не треба зазирати.

Историјски архив Града Новог Сада је врло активан у организовању изложби, конференција и семинара и веома је пожељан партнер многим организацијама и појединцима због свог новог изложбеног простора, конференцијске сале и техничке опремљености. Архив има завидну заступљеност у градском и покрајинском медијском простору и на друштвеним мрежама, где је важно истаћи недељну рубрику у дневном листу *Данас* у којој архивисти јавности представљају важне документе које чувају и интересантном интерпретацијом истих труде се да међу суграђанима пробуде жељу за новим истраживањима тема из локалне историје.

Историјски архив Града Новог Сада се труди да прати светске и европске трендове и развио је неколико активности у складу са тим. Једна од њих је и својеврстан онлајн архив, топотека „Алмашки крај“, која је замишљена тако да омогући ин-

тераграфију архивиста и суграђана, са фокусом на теме из локалне историје. Топотека није толико намењена стручњацима из поља историје и архивистике колико обичном грађанину. Она представља архивску грађу на „питак“ начин, близак некоме ко није редован конзумент онога што архиви чувају. Циљ пројекта је да се чланови локалне заједнице укључе у рад топотеке, додају своје успомене и садржаје и уједно буду не само корисници, већ и коадминистратори, тј. да је формирају на начин на који сами желе.

Друга активност оличена је у учешће у изради графичке новеле о новосадској Рацији, која је замишљена као иновативно едукативно средство у учењу о Холокаусту. Њом се, на модеран начин, близак ученичкој популацији, у виду стрипа, деци приближава појам Холокауста, као и страдања која су се десила њиховим суграђанима, у њиховом непосредном окружењу, чиме се буде емпатија и интерес за локалну историју. Истовремено, новела пружа разне могућности едукатору да укључи ученике у истраживање и да подстиче њихово критичко мишљење и когнитивни развој.

Све побројано само је мали корак ка скидању ореола тајновитости са Архива као установе која чува писано културно добро и наш скромни допринос да као архивисти-едукатори приближимо грађанима благо које чувамо.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Историјски архив Града Новог Сада, Годишњи извештаји о раду и пословању, 2016-2020.
- Ивовић Перовић, Светлана, *Архив Југославије – информална едукација и интеркултурална сарадња*, ATLANTI, Review for modern archival theory and practice / rivista di teoria e pratica archivistica moderna/ revija za sodobno arhivsko teorijo in prakso/ International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor; State Archive of Trieste; Trieste and Maribor, Vol. 23 (2013), 191-199.

Marija ĐURIČANIN

**ACTIVITY OF THE HISTORICAL ARCHIVES OF THE CITY OF
NOVI SAD WITH THE GOAL OF DEVELOPING AWARENESS
OF THE IMPORTANCE OF LOCAL HISTORY AND OF
FOSTERING THE CULTURE OF REMEMBRANCE**

Summary

The archival profession in the world is constantly advancing and changing along with the changes in a society, so archival workers in Serbia must become aware of that process. They need to upgrade their entrenched model of operation with new activities that are in accordance with contemporary trends and modern technologies. The end goal should be “opening” of the archives to a broad public instead of towards professional circles. That can be achieved in different ways, especially in an era of new technologies and social networks where everything is easily accessible from which we should not shrink, on the contrary.

The Historical Archives of the City of Novi Sad is very active in organizing exhibitions, conferences and seminars, and is an advantageous partner to many organizations and individuals because of its new exhibition space, conference hall, and technical equipment. We are well presented in city and province’s media and on social networks. It is important to point out our weekly column in a daily newspaper Danas through which our archivists present to the public important documents they are required to preserve, and by presenting them in an interesting way they are trying to incite interest in their fellow citizens for a research of new themes regarding local history.

The Historical Archives of the City of Novi Sad tries to follow global and European trends and it developed several activities regarding that. One of them is an online archive, a topotheque “Almaški kraj” (the Almaš Quarter) that was conceived in a way to enable interaction of archivists and citizens, with the focus on themes regarding local history. A topotheque is not so much intended for professionals in the field of history and archivistics but for ordinary citizens, it presents archival material in a “smooth” way, graspable to someone who is not a regular “consumer” of archival materials. The aim of the project is to include members of the local communities in topotheque’s work, to encourage them to add their own memories into its content, and by doing that, at the same time, to become not just plain users but also co-administrators, that is – to form them in a way they want to.

The second activity includes participation in making a graphic novel about the Novi Sad Raid, which is conceived as an innovative educational tool in studying the Holocaust. With it, in a contemporary way, graspable to a pupil population, in a form of a graphic novel, the notion of the Holocaust is presented, so as suffering of their fellow citizens in their immediate surrounding which incites empathy so as interest in local history. At the same time, a graphic novel offers numerous possibilities to educator to include pupils in research and to encourage critical thinking in them and cognitive development.

All that was mentioned is just a small step towards taking off the veil of secrecy from the Archives as institution that preserves written cultural property, and our humble contribution, as archivists-educators, to make it accessible to the citizens.